

לספר כדי לחיות...

תיאטרון עדות - מפגש בין-זרוי בתהlixir חינוכי טיפול

**סיפור השרדותם ותקומתם של שורדי שואה
חברי משואות יצחק, בשיתוף הדור השני
ouceiros בני הדור השלישי, תלמידי כיתות ז' - ח'**

יצרי תיאטרון עדות - עירית ועוזרא דגן, טיפול בדרמה, כתיבה בימי והפקה

האגודה במשאות יצחק, גושוויז, ירושלים, י.א. 1998-1991.

משואות יצחק

ועידת התביעות אשיל גזינט - ישראל

אשיל - האגודה לתוכן ולפיתוח שירותים חברתיים לצוקן בישראל

'המשרד לאזרחים ותיקם' - מדינת ישראל עמותת תיאטרון עדות - "ספר כדי לחיות"

"Testimony Theater - To tell in order to live"

thanks to the professional assistance and financial support of:

JDC- Eshel and the Claims Conference

תיאטרון עדות - "ספר כדי לחיות" מפגש בין-זרוי בתוכנית ארצית

ニצול שואה, בני הדור השני ותלמידים בתהילה חינוכי טיפול

בדרכ טיפול בהבעה ויצירה אמנותית ודרמה-תרפיה, כתיבה ובימוי

"אות המופת החברתי" - כנס ישראל שדרות לחברת 2010 "פרס שואה לחינוך" 2013 - המכון הבינלאומי להוראת השואה

מושב שיתופי משואות יצחק

ועידת התביעות אשלי ג'ינט-ישראל

ניהול תקציבי ומכספי: **אשל** - האגודה לתוכנו ולפיתוח שירותים חברתיים לצוקן בישראל

מגי גז - ניהול פרויקט ארצי, מנהלת תוכניות בכירה - אשל

ויצרי התוכנית, הנהניה, בימי והפקה: **עירית ועוזרא דגן** | עירicit עדויות והמחזה: **עירית דגן**
לחנהה, ניהול מוסיקלי ונגינה בפסנתר: **עמרי דגן** | כינור: **ליה שרמן** | קלרינט: **מוריה קרן**
GITRAHE בס: **עמוס שטרואס** | GITRAHE אקוסטית: **מתן וייס** | שירה: **לשם מידב, מטר רגב, רני כהן**
עיצוב מצגת: **עמרי דגן** | צילומים: **אלכס גד ועוזרא דגן**
הגברת ותאורה: **לאון קאושנסקי** | עיצוב ויצור אוביירים: **ארה ויעקב מובשוביץ**

ניתוב וליווי פרויקט תיאטרון עדות במשואות יצחק:

חמותל דיטשמן - מנהלת קהילה | **אסי פליישמן** - מזכירות המשק

תמי ברבן - רכזת חינוך | **שלומית קלוש** - רכזת "פגשים"

תמר אמר - רכזת תרכות | **שי לבבי** - מלות הפרויקט מטעם משואות יצחק

בתמיכת משרד הרווחה והשירותים החברתיים - מדינת ישראל - השירות לצוקן - היחידה לניצול השואה
המשרד לאזרחים ותיקים - מדינת ישראל

אל**אזרחים**
ו**תיקים**

עמותת תיאטרון עדות
לספר כדי לחיות"

משרד הרווחה
והשירותים החברתיים
השירותים לצוקן

תיאטרון עדות - מפגש בין-דורי בתהlixir חינוכי טיפול

השואה היא אירוע טראומטי ייחודי שבוצע על ידי - עמים, מנהיגים ובני אדם, ולפיכך הוא חייב להישמר כתרור אזהרה לעולם החותר להתקנות ולחיבורים מסורתיים. זאת, לא רק למדינת ישראל ותושביה, אלא, ובעיקר לבני האדם בעולם כולו.

בתקופה זו, כאשר ניצוי השואה הולכים ופוחטים, חובה علينا לטעוד ככל יכולתנו, את מירב הסיפוריים והעדויות שעדיין ניתן לשמר. זאת, לצד החובה לטפל בחברתיות, פיסית וככללית בinizliums עצם.

אחד האמצעים המכילים שפוחתו בשנים האחרונות הוא – "תיאטרון עדות", המאפשר לדורות הבאים, ללמידה מקור ראשון את סיפורי השואה. אין לי ספק שהננו הורו בתהlixir הקבוצתי המשותף, בחזרות ובהצגות את החיבור לניצלים ולסיפורייהם, יהוו שגורר מעלה וממשיכו של זיכרון השואה, שאנו מחויבים כעם להמשיך ולשמר במעלה הדורות הבאים.

התיאטרון גם מאפשר לניצלים להעלות את זיכרונותיהם ומסיעים להם ברמה האישית, המשפחתיות והחברתיות. בשם הנחלת ג'ינט ישראל ואשל, אני מודה לכל שותפיינו במיזם הנפלא ומחל שנצליח בשותף להציג עוד קבוצות רבות במעלה התהlixir.

ヨシ・ハイマン | מנכ'ל אשł, האגודה לתוכנן ופיתוח שירותים למען הזקן בישראל

פרויקט משואות יצחק הינו פרויקט ה-46 של תיאטרון עדות. התודעה לעשייה המיוחדת והחשיבות הזה בפרויקט התשייע שהתקיים בחרדה ובו השתתפה אמי, אריה מובשוביץ. רבות, אם כי לאstellם לא מספיק, דובר על חשיבותו של תיאטרון עדות, עברו ניצולי השואה, בהיותם כל' לחשפותו ועיבודו של סיפורם האישיים ממש לא ישכח. זהו תהlixir טיפול' וחברתי בעל ערך עליון. יתרה מכך, עלו לנו לשם לב ולהעיר את האפקט החינוכי ואת תרומתו האדרתית של הפרויקט לחברת השאריות כמו גם כעל נוער ונערה המשתתפים בו. וכך בדברי הפעם ברצוני להעלות על נס והAIR באור גדול דזוקא את העצירים המשתתפים בפרויקט.

בעידן זה בבני נוער ואיל' לא כה הם מנהלים קשורים בינאים'ם דרכ' אתרום" רשותות חברתיות" בליל'ם" טויררים" וכד' וכאשר המילה "ניצלים" מתקררת אצלם לניצולי תכניות הריאליות, מתהשרות לה הקבוצה בני נוער להקשיב באופן אמי, לגעת, לLEFT, להבקח ולתמן בקבוצת אנשים שונים, ניצולי שואה, המכונסים בעצב גדול סביר ונושא טעון וכבד, ומס'עים להם לפורק את המשא, נמצאים איתם לאורך תהlixir טיפול' מושך וכס'ים התהlixir אף מספרים את סיפורם על הבמה. אשרינו שנתבכרנו בבני נוער כאלה ותוודות לכל השותפים בפרויקט תיאטרון עדות עירית וצדרא דגן והותמים היקרים.

ישראל מובשוביץ | יוז'ר עמותת "תיאטרון עדות לספר כדי לחיות"

ליל ההוראה, 1938, ברלין, שרלוט סלטמן

הרעין לקים את תיאטרון עדות במשואות יצחק מתגלל בראש ולב מזה מספר שנים על ידי חברים ובעקב חברות שצפו בו ביישובים אחרים. כולנו חשבנו כי אין מתחאים מפוקית זה למשואות יצחק. פרויקט המחבר בין הדור הנוכחי, אשר נולד למציאות של משק פורה ישב ובטוח לבני הדור הראשון אשר בצעירותו חווה את איימי המלחמה, אבוגן, סבל, פחד וכראב רכים. אותם חברים אשר בצעירותם ונגרותם עלו לארץ ויחד עם שותפים נוספים הקימו את המדינה ואת ביתם, פה, במשואות יצחק.

במהלך הפרויקט לאינו את הקשרים הבין דוריהם נרקרים את אוט וממරח ומובנה נרקרו יידיות וקשר בין איש חם וקרוב ולמדנו את ההיסטוריה האישית של כל אחד מהחברים המבוגרים.

במהלך הפרויקט נפרדו נוצר קשר חברי מרום וחושן זל', אשר הייתה החברה בפרויקט. תיאטרון עדות מהוות נזכר נוספת נוסף של קשר חברי וקרבה אצלאנו ואנו מודים ושמחים כי ניתן לנו אפשרות ממש חולם זה. אנו מודים מקרוב לב לעירית ועזרת דג על הקשב, הסבלנות הניסיון והמקצועיות אשר הנהנו אותן בפרויקט והובילו אותנו עד לכך, להפקת הסיום.

חוטל דיטשמן | מנהלת הקהילה

לפני כעשרה חודשים התחלנו יחד את פרויקט תיאטרון עדות, נפגשנו בכל יום שלישי אחיה'צ, לאט לאט האצלהנו ליצור קבוצה מגבשת ומיוحدת. עברנו תקופה ארוך המשלב פעילות חוותית להכרות מעמידה תוך כדי שמיית הספר אוashi של כל אחד ואחת מהניצולים. המפגש המשותף בקבוצה יצר מקום משפחתי וחום, בסיס לשיתוף פעולה, לעידוד, להתינה ולהיזוק.

החויה שעברנו יחד צירה קשר בין-דורוי מיוחד במנין, המאפיין בין השאר את משואות יצחק. מעבר לכך אף יחד את הקבוצה שלנו, כי בה מסטר משפחות בהרכבת רב דור: סכבים וסכתונות, בניים וננדים, דבר שיוצר נופך משפחתי מיוחד. אי בטוחה חוותית זו תישאר בלבדם עד שנים רבות ומודה על ההזדמנות שניתנה לי לחזות בהתקהות של התהילה וללוות אותה. צויתי לפנים ניצולי שואה ומייסדי תקומה המדינה והمشק בעלי כוחות נפש אדרירים וocabatz ילדים ייחודיים בעלי יכולות מופלאים וזהណע לי הרבה כוח וגאות.

"בן אדם, עלה למלחה עלה, כי כח עד לך. יש לך כנפי רוח, כנפי נשרים אבירים. אל תחש בם פן יכחשו לך. דרוש אותם - וימצא לך מיד". (אורות הקודש, הרב קווק).

שני לבבי | מלות הפרויקט במשואות יצחק

אנו מבקשים להודות לך:

מגי גד - ניהול תיאטרון עדות ארכז', מנהלת בכירה בתחום קהילה ב- אשלו
תמי מרוז - מפקחת ארכזית לניצולי שואה במשרד הרווחה והשירותים החברתיים
שולמית בן ישע - מנהלת המחלקה לשירותים חברתיים במעצה אזרחית ספר
חנה לוי - עוז'ס משואות יצחק

השירים בהצגה

"נסיעון" - מילים: אלה גולדברג

"בחנת הרכבת", "אם אלק עכשוו" - מילים: עירית דגן

"שיר מן היום", "עצועים" - מילים: אברהם סוצקי

כל הלחנים והמנגנים: עמרי דגן

מצוות קרמיקה, מעבודות הסטודיו במשואות יצחק

תיאטרון עדות - מפגש בין-דורי בתהlixir חינוכי טיפול

משואות יצחק

משואות יצחק הינו מושב שיתופי דתי, משתייך לתנועת הקיבוץ הדתי. נמצא בתחום המועצה האזורית שפיר.

אוכלוסייתו מונה כ- 580 נפש.

משואות יצחק עלתה לראשונה על הקרקע בשנת תש"ג 1945 באדמות גוש עציון. לאחר נפילת הגוש חזרה החברים מהשבי, עליה היישוב על הקרקע בפעם השניה בשנת תש"ט 1949 בימי קומו הונכחים, באדמות המועצה האזורית שפיר.

משואות יצחק חוגג השנה את שנת ה- 70 להקמתו.
במשואות יצחק קהילה רבת דורות צומחת עם דגש על חי' תורה ועובדיה, חינוך, חברה ותרבות.

הישוב מתנהל בסגנון שיתופי מסורתי וכולם חברים באגודה השיתופית.

ענפי המשק:

חקלאות - גדר"ש דגנים הכלול גם מטעי פרי - משותף עם קיבוץ נגבה.

רפת - רפת קד"ם, משותף עם רפתות משמר דוד וקטין.
אם"י - אפרוחי משואות יצחק.

מרכז מזון לבני חילוי.
בחטשיה - מפעל בלבד למגבותנים לחימם, פוליביד, פלורייש.

ענפים נוספים יזמיות במשק:
פיקוח בנייה, מתמ"מ (מחשבים ושרתונות) מוסך, קל וחומר (מצרי קרמייה),
מוחגלי, ייעוץ בטיחות ודרך, קוסמטיקה, חנות מפעל בלבד, הרמונייה,
(טיפולים אלטרנטיביים), רפואי בעיסוק, מסגרור תמןנות, איפור מקצועני.
במקום פועלות מכינה קדם צבאית לבנות דתיות - צהלי, בהנהלת
מרכז יעקב הרצוג.

עד הגל הזה ועדת המצבה לשואה הנוראה"

אתה הנצחה לקרים החברים שננספו בשואה. יוצר האמן גרשון היינקן הוקם ב- 1998. היוזמה להקמת אתר הנצחה באהה מתחו רצון של חברים להנצחת יקרים שננספו. הם שהעלו רעיונות ושאלת שיהיא זה האתר המהווה מעין תחליף לCKER. בידיעה שמרבית הנספים לא הגיעו לבכורה מסודרת. מקום התהיחות אף גם פתוח לביקורים ופעולות ואופיו מתאים למקום ההתקנשות הקהילתית ביום השואה.

האתר בניו משבני קירות בטון בצורת חצי עיגול, עליהם לוחות שיש בצורת מצבה. על כל לוח חרוטים שמות קריبي המשפחה הגראונית שננספו בשואה. בקדמת האתר הוקם מונומנט המורכב מסלילת רכבת ועליה גלגלים והוא עולה לכיוון השמיים. בקצה הרם של המסלילה נר זיכרון תמיד.

נכחות האנדרטה במרכז ח' המשק הסואנים קרובה ונגישה, ויחד עם זאת היא אינטימית ומאפשרת לחבריהם המעוינים לשבת מול מצבת יקרים ולהתיחד עם זכרם. בסמוך לבנייה אתר הנצחה לחיליל צה"ל ונפגעי טרור של אנשי קהילתנו. יש משמעות عمוקה לסמיכות שני האתרים ביחסם מבטאים את השואה והתקופה בדור זה של עם ישראל ככלול珂הילת משאות כפרט. יש תחושה שאופן ההנצחה מילא את משאלות-לב החברים.

וראה כי האתר המרשימים זה מעיצים את החוויה של קהילה המתכנסת על כל גילאייה ודוחותיה בטקס יום השואה.

בזכרה סוד האנולה

תיאטרון עדות - מפגש בין-דורי בתהlixir חינוכי טיפול

רבקה אליפס (לבית הס)

נולדה בسنة 1929 תרפ"ט, בעיר בודפשט שבונגריה, להוריה שמואל וציפורה. בגיל ארבע עברה עם הוריה לעיר פשוטה ליד בודפשט. ב- ראשון לילי, 1944, כשהייתה בת 15 נלקחה יחד עם הוריה ואחיה נתן ברכבת מסא לממחנה ההשמדה אושוויץ-בירקנאו, הרכבת הגעה לאחר שבוע, בשת בצרהים לאושוויץ, הם הורדזו מהרכבת והחלו לצעוד בשבייל, שם שעד מנגלה והוריה לאחיה לילך לצד שמאל, הם הגיעו לקרמיטוריום ומדכראק עלה על רבקה שהתחבה במאה אושוויז' במשך 3 חודשים, לאחר השחרור, הגעה לשודוריה ומדכראק עלה על האנייה "אלאה" - "ח'ים אROLZOBO" שנחתפה בידי הבריטים לפני חוף הארץ והגלויה ל�רים. לאחר שהיא של שנה בקפריסין עלה לישראל. בשנת תש"א נישאה לבעלת אל גורו בקידוח שלוחות, שם נולדו ליידם ערית ושמואל. בשנת תש"ח עברה המשפחה למשואות יצחק. כל השנים עבדה במטבח ובפדיוק. במשואות יצחק נולדו וכן יעל לרבקה ואלי תשעה עשרה נכדים ו- חמשה עשרה נינים.

שאולה בן יעקב (לבית ואן-דר-הט)

נולדה בשנת תרצ"ט 1939 באמסטרדם שבהולנד. הוריה יעקב ושמחה ואן דר המ. אחות צעירה לבכורה חיה הליה. ביוני 1943 הועברו ע"י המחרת ההולנדית לאוג הולנדי קתולי ללא ילדים בכספי בدرום הולנד. מאז לא ראתה הוריהם, ההורים נלקחו לסוביבור ושם נרצחו. הן היו שנთים וחצץ אצל משפחה קתולית. המשפחה קיבלת את שאולה ואחותה ככנות משפחה, הן לא הוסתרו אלא חי חיים חופשיים. לאחר שנתים וחצץ בנובמבר 1945 הגיעו נתן דסברג, חבר קרוב של הוריהם, שלחק את שאולה וחיה לה אחותה אליהם למשפחה, הן הגיעו לבית ילדים שמשפחת דסברג הקימה לאחר המלחמה.

בסוף שנת 1948 הן עלו ביבר עם כל משפחת דסברג לארץ, ומazel ועד היום הן נשכחות ככנות המשפחה. לאורך כל השנים היה קשור חזק עם המשפחה ההולנדית ונמשך עד היום עם אמריטה מריס. בשנת 1957 התהתקנה עם אבי בן יעקב ז"ל בשלוחות, שם נולדו שלושה ילדים: אילן, רונית ותמר. בשנת 1964 עברו לגרו במשואות יצחק ומהן יוחאי וUPI. לשאולה עשרים ושבעה נכדים, מהם ב"ה הרבה נינים".

חנה גלבוע (לבית ריסנו)

נולדה במאי 1925, בקובלברג וועברת עם הוריהם בנימין ריסנו ופרידה לבית ליפסקי לברליין. בשנת 1939, עברה עם אמה לאנגליה למשך 9 שנים. אביה ברוח לבליה ועם פלישת הגרמנים הוא נשלח למחנה ריכוז מאוטהאוזן, שם נפטר. הסבא, הדודות והדוד נשלחו לממחנות-מוות ולא חזרו. ב- 1948 נשאה הנהו למרדיין, שם עלה לארץ והחלו בכנית קיבוץ לביא. תוהה עבדה עם ילדים קטנים גם הייתה מנוחת הווים בשיטת אדרל. בשנת 1954 עזבו את קיבוץ לביא בغالילונה המשופצת ועברו למשואות יצחק. לחנה ומרדיין נולדו שלושה ילדים: אליהו-אברהם, אבנור ונעמי. נעמי נפטרת השנה ממחלה קשה. לחנה ומרדיין עשרים נכדים ושלושים נינים.

משה ולברג

נולד בהונגריה בעיירה בשם היודההאץ בשנת 1933 להוריו שמואל ולברג ורחל לבית סנדר. אח לדב הבכור ואחיהו: טוביה, שושנה, מלכה, והאחיהם משה וויסף. האב עסק בסחר עצים. בשנת 1943, האח דב נלקח ע"י הצבא ההונגרי לעבודות כפייה ברוסיה ולא שרד. בשנת 1944, הועברה המשפחה לגטו אך אחיה תקופת קצרה לממחנה עבודה בדורוסס באוסטRIA. האם נפטרת מהחלת הסרטן ביום שהעלינו אותו לרוכבות בדרך לאושוויץ. היא נקברה ב"ה גוים בבית הקברות היהודי. לאחר כשנה, בשנת 1945, המשפחחה שוחררה ושבה לבתיה ההרוסה בהונגריה.

בשנת 1946, ארוי פסח, המשפחחה הגיעו לארץ עליה לאירוע. באוקטובר הוא עלה על אוניות המפעלים "כנסת ישראל". לאחר מכן הגיעו ילדים לארץ. הbabies לקרים. לאחר 9 חודשים הורשו לעלות לארץ. משה הגיע לכפר בתיה, למד קלילות, שרת בצבא ולאחר השחרור עבר כמדריך קללאי בחבל לכיש. בשנת 1958, נישא למרים שעבדה בגנטה. ב- 1962, הגיעו למשואות יצחק, עבר בחקלילות כ-40 שנה. מזה 10 שנים בפנסיה. משה ומרים שיתו בנות ובן: רחל, רות ושמואל. עשרה נכדים ושלושה נינים.

יפה קרליבך

נולדה בשנת 1930 בעיר טרייסט שבאיטליה. הוריה יעקב ושרה זילברברג היוו לשם מפולין, לאחר שניותא בשנת 1929 בדרכם לארכ' ישראל רחל, אחותה, נולדה בשנת 1933. בשנת 1940, בהיותה בת 10, נאסר אביה והוגלה למרכז איטליה. לאחר שנה, הצרפת אלוי המשפחה והם הסתתרו אצל משפחה טוביה בכפר "יליה סנטה מריה", שם היו להם תנאים קשים, מחסור במזון, תוך שהם מסתתרים מדי פעם בהרים מפני הצבא הגרמני.

בשנת 1943, רחו מכך כפר דרך ההרים בעורף הירדן והגיעו לממחנה פליטים ב"ארי". לאחר שהוחות ממושחת עלו על אוניה בלתי לנאלית מנמל טונטו לאלבונדריה ושם ברכבת עד לעילית. כל השנים גרו בתל אביב. יפה השתיכה להרעין "בי עקיבא" שהציג רוח לиковען עין צורים, שם פגשה את עמנואל שחזר מהשביה הידרני. הם נישאו בחשוון תש"א נולדו להם 2 ילדים: דודית ונינה, חלק מאורח החיים הקיבוצי לא מצא חן בעיניהם ובשנת 1955, עברו למשאות יצחק, כאן נולדו עוד 2 ילדים: יעקב ויצחק. יפה עבדה בocrinניה ובספריה. ליפה ועמנואל ד"ל שלושים ושניים ננדים וארכבים ושמונה נינים.

אהרון המר

נולד בדרצון באפריל 1926 להוריו מריל ויוסף המר. בשנת 1933, עברו לשונטופן בבלגיה בשל עליית הנאצים. עם פלישת הנאצים לבלגיה, בשנת 1930, רחו לדרום אפרט. בשנת 1942, התהילו לפנות את יהודי צרפת לגרמניה. האם הצילהה להתחנות בבית חולמים בעזרת אישור שהה אויה זהה. האב נלקח למוחנות. אהרון למד לבני ספר החקלאי "לורוש" ושם נלקח לממחנה ריווזאלט. שם הצליח להשתחרר בזכות פועלה של אנדרה סלומון למען הצלת ילדים ונערים. אהרון קיבל תעודה זוות מוציאת בתרום צרפתי ווי בקשר בדים צפפת. שם בשנות ה-40, בחסות הצלפים היהודיים, הצליח את הגובל דרך הפירנאים לספרד והפליג משם באונייה "גומה" לנמל חיפה.

אהרון עבר שנים רבות בפלחה. אהרון ומלכה נישאו ב- 1950. להם 3 ילדים: יוסי, בועז ותמי כולם גרים במשאות יצחק. אחד עשר ננדים ושישה נינים.

חויה-ברברה לאופר

נולדה בשנת 1923 בעיר ברסלאו בגרמניה, להוריה אלכסנדר לבית מלך ושולמית לבית ברגר במשפחה היה עוד אחות ואח: חנה ויהודה. המשפחחה חייה בצרפת נימקאו בגרמניה, שם שימש האב כרופא הכספי והמadow. בשנת 1936, לאחר עליית היטלר לשולטן בגרמניה, שלחה המשפחחה את בתם הבכורה חנה לפולטיניה במסגרת "אהבה". לאחר ליל הבדולח, שלחה חוה לאנגליה במסגרת הקידר-טרנספורט.

הוריה ואחיה עלו לישראל בעלה בלתי לגיל. בשנת 1947, עלה חוה ובעה נחמה ארצתה באנגליה "לנגב", שנחטפה ע"י הבריטים והם הוגלו לארץ ישראל. בשנת 1948, שוחררו ממחנה המעצר עלו לארץ לקיבוץ טירת צבי. בשנת 1955, הגיעו למשאות יצחק, לחוה ונחמה שלושה ילדים: שמואן, יוסי ואיתן. לחוה חוכקת שלושה עשר ננדים ועשרות ושלשה נינים.

מרים שלזינגר (לבית קרליבך)

נולדה בעיר קלן שבגרמניה בכ"ה תשרי תרצ"ב (אוקטובר) 1931, להוריה דוד קרליבך ושרה לבית ואן-קליף. אחות לאסתר, עמנואל, נעמי, לאה, רחל ורות. בינוואר 1939, בגיל 7, עלה ארצה עם משפחתה וגרו בירושלים. מרים עברה ללימוד בבית"ס "חורב" ביישלים, למשך אחת עשרה שנים. בשנת 1950, החלה את לימודיה בבית"ס לאחיזות, וב- 1954, הchlלה את עבודתה כאחות מוסמכת בבית החולים שער צדק בירושלים. בשנת 1954, הגישה לקיבוץ עין צורים ונישאה ליוסף.

ב- 1960, הגיעו למשאות יצחק. כל השנים המשיכה לעבוד כאחות עד יציאתה למלאות. למרים יוסף 5 ילדים: יוסי, עפרה, הדסה, ישראל ומיכל, עשרים ושישה ננדים ועשרות ואחד נינים.

תיאטרון עדות - מפגש בין-דורי בתהlixir חינוכי טיפול

מרם חורש זיל (לבית זליגמן)

נולדה בשם מריאנה בשנת 1924 בדיסלדורף שבגרמניה. בת יחידה להורה גרטרד וליופולד. למדה בבי"ס כללי, אך עם עליית הנازים נאלצה לעזוב ועברה לביה"ס היהודי בעיר קלן. הוריה הצליחו לשלווה אותה במסגרת ה"קינדרטרנספורט" – רכבת הילדים לאנגליה, אך הם נאלצו להישאר ונספו בשואה. מרם עברה את המלחמה במנצ'סטר ובבלקפול, בשנת 1933, הצליפה להכשרה בסקסטד. באביב 1946, קיבלה סרטייפיקט והפילהגא באניה "גור". האניה נספשה ונסעה נשלחו לקפריסן, שם שהה 3 חודשים. בוגעה ארצת הצליפה לקבוץ טירת צבי, שם הכירה את חנן והם נישאו בכניסן תש"ח. לאחר 7 שנים עברו למשאות יצחק. מרם עבדה בגני הילדים, מעת שעריו עדרanganlite ומצותה ניהול חנות הטקסטיל. ילדייהם: יהודה, אבנור וגדי שנארו במשק. מרם זכתה לחבר שלושה עשר ילדים ונשרים ואחד נינים. תאריך פטירה: ז' ניסן תשע"ה, 27/3/2015.

דור שני

עדית נהורי

אבי, שמואל שורץ זיל, נולד ב-1931 בעיריה "שרור" בהונגריה, גדל בונה שבאוסטריה. ב- 1938, אחרי ליל הבדולח, חשה המשפחה את הרדיפה ההולכת וגדלה אחרי היהודים. אבי, פנים אליהם זיל וסבתה, ארינה לבית גנוזל זיל, הצליחו להישג סרטייפיקטים ובשנת 1940, עלו לארץ בגיןה "מרכז פול" והשתקעו בתל אביב. כל משפחתם בהונגריה ובאוסטריה נספהה בשואה. לאחר השואה, נסע סב, פנחס אליהו זיל, להונגריה לבדוק מה נותר אחריו המלחמה. קיבל התקף לב בבודפשט ונפטר ונבר שם. אבי, שמואל זיל, התאחד עם פרידה (לבית שויזר) לידת הארץ. נולדו להם ארבעה ילדים. שישה עשר ילדים ונינים ובנים.

חמותו, ששונה נהורי זיל לבית שרצקי, נולדה ב-1926, בקוזמינק שבפולין. עם כנית הגברים ב- 1939 הוכנסו לגטו בקובז'ינק. אחר כך הועברו לגטו לדז'ר ונסלווה לאושוויץ ומשם למחנה שטוטהוף. בחורף 1945-1944, השתחפה בצעדת המות שוחררה כי"ר הרוסים. נשאה שיד'יך אחרון מכל משפחתה הענפה עליה לארץ בسنة 1948, ונשאה לעתן זיל ולهم נולדו ארבעה ילדים, שמונה עשרה ילדים ונינים ובנים. אמרה תמיד: "המשפחה שלי היא הקבוצה של בנאים". עדית נהורי (לבית שורץ), דור שני לשואה. נולדה בתל אביב ב-1966 וגדלה בבני ברק. שרתה שירות לאומי כקמונורת של בני עקיבא בעפולה. למדה הוראה במסמירות ביתישלים. נשאה למאריז, אף הוא דור שני לשואה. בתחילת גור באלאן שבנות שכונת עצוון ואחר כך עברו למשאות יצחק, מאיר הוא רב היישוב משאות יצחק, עדית עבדה בהוראה בכית ספר האזרוי בספר. להם שישה ילדים: נתן, הדר, גלעד, אפרת, אוריה ואבישי ושני ילדים.

תרмер אמר לבית בן-יעקב

בתה השילשית של שאולה בן יעקב בן דודו שני לשואה, משתתפת אף היא בתיאטרון עדות. תמר נולדה בשנת 1963 בשולחות ובשנת 1964, עברה עם המשפחה למשאות יצחק. נשאה למיכא אמר בשנת 1990 ומazel הם גרים במשאות יצחק. לתמר וכיימה חמישה ילדים ועוד שתי בנות שהצטרפו למשפחה. תמר עוסקת בחינוך ותרבות במשאות יצחק.

מוניק תורגמן לבית לוי

אמי, פטרייה סטיט, נולדה בלונדון ב-1934-1935 להלנה. היו לה 10 אחים חורגים מבוגרים ממנה, ואח אחד צער יותר: צ'ארז. בזמן המלחמה הגיעו שלוחות את שני הילדים הקטנים לכפרים כי'ער הכירה סבלו מאוד מהתקפות של הגרמנים. בסוף המלחמה אמא שליל' עזבה את לימודי בית הספר והחלה לעבוד בגיל עזיר. בסוף שנות ה-50 היה נסעה לפראיז' ועסקה בדגםנות שם הכירה את אביו. אבי, נילבר אברהם, נולד ב-1935-1936 בטוניס לבגריאל ושלביה לוי. ב-1936 נולד לו אחיו רוגה וב-1938 הצליפה למשافة האחים קולט. עם תחילת המלחמה סבא גבריאל התגייס לצבא הצרפתי, וילחם בARIOפה, ניתפס על ידי הגרמנים ונאסר במחנה שבויים. סבאתה שלביה נושא בכוויס עם 3 ילדים. כל המשפחה התמודדה ביחד עם ההגבלה של ממשלה ושי-ו-מי 1944-1945 עם המשמר הנאצי. בסוף המלחמה ועם חזרתו של סבא גבריאל נולדו למשפה עוד שני ילדים, ג'קלין וקלוד. ב-1956 עברה המשפחה לפראיז' שם פגשו את הורי של. אני, מונייק תורגמן נולדה באנגליה ב-1966. בגיל שנתיים קיבלתי במתנה, את אחוי הקטן בימי. כשהייתי בת 10 עברה כל המשפחה לבורדו וגדלתה בצרפת. התהנתנתי עם מיכאל ונולדו לנו 4 ילדים דורון, אלילאה, קנייל ואבידן. ב-1997 עלינו לארץ והגענו למשאות יצחק. פה נולדו לנו עוד 3 ילדים פריאל, עמייר ותahl.

תיאטרון עדות - מפגש בין-דורי בתהיליך חינוכי טיפול

“אלבום משפחתי” – קלאוין | עיבוב: סיגל שפי

מרכז פעילות לגיל השלישי - מועדון מפגשים שבמושאות יצחק

מועדון "mpegashim" הוא מרכז פעילות לחבריו מושאות יצחק הותיקים, לפניו כשלוש שנים הוקם המועדון, כהמשר טבאי לפעילויות הקיימות במושאות שלוש שנים רבות. המועדון הוא מסגרת חברתייה, תעסוקתית, יצירתי ואינטלקטואלית המתאימה לבחירתו של כל חבר ותיק המועוני בכך. האווירה במועדון נעימה, רגועה וחברתית, והמועדון עצמו יפה, מאיר ומצוין. החברים המבקרים במפגשים במועדון הינם מפגש עם חברים בני גילם, ומקשת של תכניות שטרתן להנעים את זמנה ולעודד אותם לעסוק בפעילויות קוגניטיביות ויצירתיות, פנאי, התעמלות או יוגה או לימוד בבית מדרש, ררצאה או>Showers משותפים. בכל יום מפגשים למועדון בין 20 ל-30 חברים. יום חמיש מוקדש למשחקי חשיבה ותשਬצים, ופעם בשבוע אחרי הצהרים מתקיים חוג שירה ביציבו. במשך השנה אנחנו משלבים פעילות רב דורות עם ילדי המשק הקטנים והגדלים מכל הגילים. במועדון גם כריכת פעללה לתיקון ספרים, ולהקנת ספרים בכרכינה אומנותית.

לפעמים יוצאות לטיפילים באיזור, ובכך משנים את התוכניות במועדון, לתוכניות קליילות בסגן קיינה. הבנות מפיקנית צהיל מתנדבות אצלן ומפעילות את המועדון פעמיים בשבוע, וambilאות אותן רוח צעריה ונעימה. המטבח שלנו פועל שלושה ימים בשבוע. פעם בשבוע מגישים ארוחות חברים ביתית, וסעמה, אותה אנו מכינים במפגשים בעדרת משתתפי המועדון, אנו אופים קישים, עוגיות

עוגות אשר חבר מושאות קנים אותו בשמחה הרבה. החנות העובדת במפגשים הוא חנות מסור מואז, שם לעצמן מטרה, ליצור במועדון אווירה טוביה, מכבדת ומזמין. חשוב לנו לאפשר לחבר הותיק להציגו למפגשים מקרים אוטם ומעוריכים את תרומותה לחברה. חשוב לנו לאפשר לחבר הותיק להציגו למפגשים בו אנשים מקרים ומעוריכים אוטם, ומעוריכים את תרומותה רבת הימים במושאות.

תיאטרון עדות - מפגש בין-דורי בתהיליך חינוכי טיפול

משתתפים - הדור השלישי, תלמידי כיתות ז'-ח'

מאחור מימין: נינה קרן, נעם גוטليب, שירה רחמים, תהילה רחמים, הראל כהן, מטר רגב, רון רמן.
מלפנים מימין: מתן וייס, לשם מידב, רני כהן, מוריה קרן, גילי רביב, עמייר טורגן.

תיאטרון עדות - היד לניצחון הרוח

שואה היא טראומה נפשית שאין מילים לתארה, ואין לה עדים. החווית של הניצולים שנותרו ללא עיבוד ממשיכות לחיות, בתוכם, והלהווות כל פעם מחדש את חוויתם מן העבר, אפילו הן אין חוויתם מן העבר, אלא עדין מתרכחות ומתקיימות. המתים ודוממים, והניצולים נותרו ללא קול בהעדר מילים, שיוכלו לתאר את מה שהוו וראו. אלה שמשו עדדים מבחן סרבו לשאת בתפקוד, ונותרו אלימים, חרשים ועוורים. חברי "תיאטרון עדות", העמידו במאה להשמייע את מה שלפניהם ווחר ללא הד. קולם הפיקע את האלים. ניצולי השואה מספרים לעיתים, בפעם הראשונה את סיפורם באמצעות השפה הדורתית.

התיאטרון מאפשר מסגרת לסיפור הטראומה, שיוצרת מרחק אסתטי,חויה שאינה מציפה מד".
ב"תיאטרון עדות", עם עזרה דגן ככמאי, ועירית דגן כטפלת בהבעה יצירה ובدرמה תרפית, שיთחי בני הנוער בששיה התיאטרליות, הוא מdad נסף, כאשר הסיפור שהוא עד מה של הניצולים בלבד, הופך להיות למשמעות שבעל-פה השתמש ותעכבר מדור ודור. לבסוף, הקהל שישוב, מאזין ובודה, יחד עם הניצולים, הופך להיות עד כי, מהה שהוא עד כי, זיכרון קופא בדם.

בקכמה מופლאה זו, עירית משמשת בניסיונה הרוב בתחום התיאטרון על מנת לאפשר לבני דורות אלו למצוא שפה שבאמצעותה יוכל לספר את סיפורום זה זהה, מתרגשיות רבתה למורכבות של קבוצה זאת, ולסכמה של ריטראומטיציה, עירית, מנצלת את כל הדרמה כדי לעבוד עם באופן לא מציף וכדי להקל את עצמת רגשותיהם, ומאפשרת לכל אחד מבני הקבוצה לעבוד על פי יכולתו וצריכיו. הבמה שמעמידים עירית וערזא דגן, יוצרת שותפות חדשה המשחררת את הניצול, מן המסע הכאב, ומעלה הבדידות, ומעלה את זיכרון היחיד אל הזיכרון הקולקטיבי.

מלאת התיאטרון של חברי "תיאטרון עדות" איננה עומדת בפני עצמה. היא קשורת אותם ואונטו אל עובדות התיאטרון שהתקיימה, בתוך איימי המלחמות ונתחנה מפלט לרווח האדם. הניצים ניסו להשמיד את הגוג ולהרים את הנפש, "תיאטרון עדות" היד לניצחון הרוח על כוחות הרושע, אז ועכשיו.

דר' צביה זליגמן | מומחית לטיפול בטראומה, יועצת ומלואה של פרויקט "תיאטרון עדות".
פסיכולוגיה קלינית במרפאת המבוגרים בשירות הפסיכיאטרי בבית החולים איכילוב", תא".

צילומים מהחזרות

עדור דן

שחקן התיאטרון "הكاميرا" ת"א, במאי ומורה למשחק מסוגן ופנטומימית. בוגר מגמת התיאטרון בבית ספר "רננים", הסטודיו של נולא צ'לטן ופנטומימה בסטודיו של קלוד קיפניס. שיחק בתיאטרון "הבימה" במשך 15 שנה. גילם את דמותו של בבי יעקב מנשה לברטוב, בסרט "רשימת שנידלר" של סטיבן שפילברג. חלק משפחתו, 6 נפשות בני משפחת פינטו שחיה בפריז, נרצה באושוויץ.

עירית דגן

מרפאה בהבעה ויצירה, M.A. בדרמה רפואי, שחקנית, מורה למשחק ובמאית תיאטרון. בוגרת בית הספר למשחק "בית צבי", וספרות עברית באוניברסיטה העברית. שיחקה בתיאטרון "הבימה" ובתיאטרון לילדים ולנוער.

דור שני להורים שרדדו את אושוויץ ומחתרת הבריחה" בהונגריה וטרנסילבניה, ושאיבדו את כל משפחותיהם יוסף ולוי בשנה האחרון למלחמה.

תיאטרון עדות - על מושאי הלפיד, על חמלת נתינה ותקווה

השואה תשאר לעד כתקופה האפלת ביוטר של ההיסטוריה, כאסון הגדול ביותר של האנושות. לעולם לא יוכל לעמוד על טיבו של הרוע המוחלט שהתגלתה בשואה. כה麝 לרצין גרמיה הנaziית למחוק את זיכרנו העם היהודי, קמים ומתרבים הימים באירופה ובארצאות הברית ארגונים מכחישים שאוהה.

אנו כאן, עושים ככל יכולותנו להניחו ולשמר, כדי שלא ישכח הנורא מכל, וימשר החיבור בין הניצולים לבין הצעירים, הדור השלישי, וזאת לפיד הזיכרון.

נכון, מאוחר, אך לא מאוחר מדי. בתיאטרון עדות אנו רואים הזרמנות לשמעו מקור ראשון על אנטישמיות והשפה, על קור, רעב, כאב ופחד, על פרידה פתאומית מהורים ואחים, ועל אובדן, מחסור ובידיות אין סופית. הדור השלישי, כמו נכדיהם של הניצולים, משוחרים מהנטול הכבד, הם שיחידו בעוד שנים: 'פגשנו ניצולי שאוהה אמרתיהם. נגענו בהם, דיברנו אותם, הנעור הנפלא והמסור הזה יכול לשמעו כאן ישיות מהניצולים סיפורו איש': להבין מהו 'הצד הארי' ולבטא מבלי להתבלבל: 'טראנסנסטריה'. שומעים בפעם הראשונה שמות של מחנות ריכוז, כפייה והשמדה, לומדים להבדיל בין אושוויץ, בירקנאו ובאה מאונובץ, וקולטים תאריכים: מתי זה התחל בפולין, ובאיזה שנה בהונגריה וטרנסילבניה. שמות כמו מגנליה, יודקובסקי, קאסטנר, שנידלר,安娜 פרנק, מונחים ומושגים כמו 'ליל הבדולח', 'וונדראט', 'הפטרון הסופי', 'אקרזיה', 'סלקציה', 'קאופו', 'מוזלמן', 'גסטאפו', 'וורמאכט' ו'אס אס'. 'רמפה', 'אפל', 'יסויים רפואיים', 'מקלחות', 'קרטוטורים' ו'צעדת המתות', וכן-'בריחה', 'הסתתרות' ו'זהות שאולה'. מיlim מצמרות בשפה קשה ובלתי אפשרית: 'יאוס', 'שנלו', 'פרפלוכטה-יודה', ומבדינים את משמעותן של המילים: 'לכלת אל הגדר', והיכול מתוך סיפוריהם האישיים של המבוגרים, והכל פונה אל הרgesch ובא לידי ביטוי במחזה הכתוב וכבהצה על הבמה.

בערב ההצהה החוויה עצומה ומרגשת. יחד עם הסיפור הכאב נוצרת גם הרגשה של הזדគות. הקשר הנركם והזיקה ההגדית בין המשתתפים חזקים ונמשכים גם בסיום ההציגות ואף לאחר סיום התהיליך סיגרתן.

פרויקט תיאטרון עדות - ספר כדי לחיות, מוקדש לזכקה - שושנה (סוףיה) לוי.

מחברי הוועד המיסיד והי"ר הראשונה של עמותת "תיאטרון עדות".

לזכקה, ילדת העיר קלוז' שבטרנסילבניה היו תעוזות מזיהות, אך ז'וקה בהירה לוותר עליהן ולהציגף לשופחתה. היא יצאה מבית החולים בו הסטודיו, הזמיןה לעצמה כרכרה ו'וכנסה לבתו כמו מלכה'. מהgentו והעבורה היא משפחתה לאושוויז. שם שרצה בזכות אצילות נפשה, תעוזת הנפש, הכוחות הבaltı נתנים לתיאור ותפיסה. ז'וקה לא פחדה להבטח בעניין של דר' יוזף מנגלה בכל סלקציה ולא חששה להודאות שהיא "יהודיה אמיתי", היא לא חשבה פעםם לפני שגנבה אוכל מהמטבח, אלא בשביב עצמה - אל באშビル החלשים והמסכנים ביתר. בכל התקופה הזאת קיבלתה יותר סטירות מכל הנשיקות שקיבלה בבית הורי, ועוד הייתה בת יחידה. אף פעם לא ביתי. בברגן-בלזן, אחריו השחרורה בכיתו. שמעתי יריות של תוחמים והבנתי שכעת כבר מוחר לבכות. כמו נהר יצאו הדמעות... לזכקה היה צורך וזה שמר על שפויות דעתה, "לי אין צורך לנסוע לאושוויז. לא אדרוך על האדמה המכוללת זאתה. אני עכשוו בארץ של, כמה שיריה כאן רע, לא עזוב. בשום מקום לא אהבים אותנו, אנחנו אפילו לא אהבים את עצמנו. הפיצויים שלי זה הנכדים והילדים, הם היכי יקרים לי".

זכקה, נפרדה מאייתנו במפגיע בספטמבר 2012, כשפלנינה עוד כל כך הרבה תוכניות להמשך. אנחנו מודים לך - ז'וקה, על הכאב שנותה לנו להיות משפחתך, על שלימדת אותנו מהי אהבה ללא גבולות ונתינה אין סופית, שלימדת אותנו כיצד לחיות ונתקה לנו שנים מאושיות לנצח. אהבים ולא נפסיק לאחוב. את ז'וקה, שלא החסרת אף הצגה של תיאטרון עדות במסר שלוש-עשרה שנה, שלושים וחמשה פרויקטים, בשביב תמיד אמרת: צפיה בהצגה תיאטרון עדות, היא כמו להדליך נר זיכרון לזכר הורייך. עכשוו, תיאטרון עדות, מدلיך נר לזכרך. משפחת דגן, משפחת תיאטרון עדות.

עמותת תיאטרון עדות - ספר כדי לחיות (ע"ר)

נשיא כבוד: יעקב מובשוביץ | יושב ראש: ישראל מובשוביץ | מנכ"ל: נלי יצחקי
 ועוד מיסדים:

חנה מרון ז"ל, חוות קלינברג ז"ל, אלנה קיאל, מירטה כהן, פנינה רוזנציג, מרדכי אלדר, טומי בריער, אירמה בידרמן
 ייעוץ והדרכה פסיכולוגית: דר' צביה זליגמן - פסיכולוגית קלינית

ועדת מייעצת:

דר' יעלית לויין | דר' יונתן אלקינד | דר' אריה לוקר | יונה לוקר | דר' אב הולנדר | אורן מנוס ('תא"ל מיל') | שפר אופיר

התוכנית וההזמנה באדיות גדי רוזמן, בנו של איסר גרבָּר

איסר גרבָּר חבר בפרויקט תיאטרון עדות בגבעתיים, ליד פולין 2022. בזמן המלחמה בין השנים 1944-1941 היה בגטו אוטסרוביצה ובגטו וצ'נטוביצ'ה. מאוחר יותר ברוח לישור שוויונטוקז'יסקה, גיס לצבא הפולני ולוחם נגד הגורננים. ב- 1947 עלה ממיןן באוניה "טייאדור הרצל" וגורש למחנה בקרפרטון. ב- 1949 עלה לישראל ונישא לברונקה שנפטרה בגיל 40 ונישא בשנית לאסתר. לאיסר שלושה ילדים - גדי, ברוך ודורית, שישה נכדים ושבעה נינים.

אם אתם חשובים להפיק ספר ייחודי ואיש, אנחנו הכתובות:
בחברתנו עורכים, מעצבים, מדפסים, כורכים ושולחים אליך עד הבית

ספליים ארלאים נאלהה

טל': 077-5401053

ravit@rotemltd.co.il | www.rotemltd.co.il

